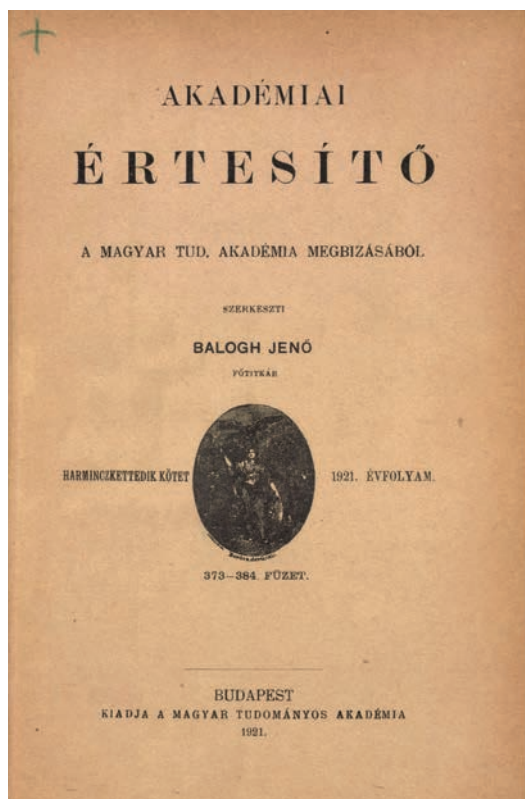

ROSTA ISTVÁN

Prohászka Ottokár akadémiai székfoglalója Dantéről

Prohászka Ottokár (1858–1927) életútjának tanulmányozása hamar elvezet Dantéhez, hiszen akadémiai székfoglaló előadásainak egyike éppen Dantéről szólt. Prohászka a Magyar Tudományos Akadémián 1909-ben levelező tagságot, a Szent István Akadémián (mai nevén a Szent István Tudományos Akadémián) 1916-ban tiszteleti tagságot, és ugyancsak a Magyar Tudományos Akadémián 1920-ban rendes tagságot kapott.

Az 1920-ban elnyert rendes tagságához kapcsolódva tartotta meg a székfoglaló értekezését Dantéről, amely nyomtatásban éppen száz évvel ezelőtt, 1921-ben jelent meg az Akadémiai Értesítőben.

Az Akadémiai Értesítő 1921-es száma (XXXII. kötet, 373–384. füzet), amelyben Prohászka Ottokár *Dante* című székfoglalója először megjelent.

A székfoglaló előadás témájának kiválasztása nem hirtelen jött ötlet volt. Prohászka Dante iránti érdeklődésének gazdag tudományos előzményei voltak. Ezekre az előzményekre Kaposi József már évtizeddel Prohászka székfoglalója előtt is rámutatott. Prohászka briliáns előadói és írói stílusa mögött Kaposi Dante hatását sejtette. Prohászka hét tanulmányi esztendő t töltött Rómában, és „... Dantéval is bizonyára akkor kötött »ismeretséget« ...” – írta Kaposi. (KAPOSI 1911, 190.)

Schlauch Lőrinc nagyváradi püspök pedig úgy vélekedett, hogy Dante fő művében a kereszténység a legmagasabb tényezőként jelenik meg, és benne, mintegy szintézisben, lehet áttekinteni a középkor szellemi életét. (KAPOSI 1911, 187.)

Prohászkanak Dante iránti érdeklődését Schütz Antal is kiemelte, amikor bevezetést írt *A diadalmas világnézet* című gyűjteményes kötetéhez. „Csakis Dantéhoz lehet hasonlítani azt az erőteljes felsőbbeséget egyéniséget, mely a hit igazságait nemcsak nem tekinti magától idegeneknek, hanem annak az erőteljes egyéniségnek kohójában egészen eredeti, bűvös ragyogású zománcba vonja – nemcsak, hanem erőt érez arra, hogy ennek vértetében diadalmasan megjárja a világnézetek és szellemek minden poklát és vélt mennyországát.” (SCHÜTZ 1927, 4.)

Miért is érdekelhette olyan nagyon Prohászkat – aki tudós teológus is volt – Dante? A válasz, amely részben magától értetődő, szakszerűen Sík Sándortól is megtudható.

Szegeden az egyetem aulájában 1942. február 19-én, csütörtökön az *Egyetembarátok szabadegyetemi előadásán* Sík Sándor tartott előadást Dantéről. Sík Sándor az *Isteni színjátékot* „theológiai költemény”-nek nevezte – főleg a III. részt –, amely „tele van theológiai tartalommal.” (SÍK ea.)

Ezeknek az előbbi megokolásoknak a tükrében igazán nem meglepő Danténak Prohászka gyakorolt nagy hatása. Egyébként is jellemző volt a főpapra, hogy szónoklatainak és írásainak témakörét nagyon gondosan választotta ki. Miért lett volna ez másképpen a székfoglaló témája esetében? Prohászka 1921-ben már nagyon otthonosan mozgott a magasabb tanulmányok régióiban tündöklő Dante munkásságában.

A székfoglaló előadás a Magyar Tudományos Akadémia „ünnepi közülésén” hangzott el, ami egyben megemlékezés is volt Dante Alighieri hatszázados jubileumáról. A bevezető sorokban Prohászka leszögezte, hogy „... a koszorút Dante fejére a »Divina Commedia« tette.” (PROHÁSZKA 1921 234; 235.)

Az előadáson végigvonuló nagy központi gondolat, hogy Dante hatalmas műve egy „apoteózis”, megdicsőülés és eligazítás az élet értelméről. Nem más, mint egy keresztény megoldás az egész emberiség közös problémájának kezelésére. „Szabadabb életében is érzi az eszmények vonzásait...” – írja Prohászka Dantéről. (PROHÁSZKA 1921, 240.) Ezért időszerű ma is Dante és Prohászka egyaránt.

Az emberben két világ találkozik, birkózik és ütközik egymással szüntelen: a jó és a rossz. A *Divina Commedia* jövőt megsejtő, ihletett költője azonban nemcsak célokat vesz észre a két világ ütközésében, hanem Prohászka szerint „... megtalálja

az égbe segítő erők forrásait is.” (PROHÁSZKA 1921, 241.) Prohászka Dantét az égbe törekvés géniuszának nevezte, akit jellemez a cselekvés, az akarás és a tett.

Az előadásában Prohászka külön elemezte Dante művészetét és a *Divina Commedia* három jellegét: az igazi és népszerű művészetet, a nyugat-európai kultúra hordozását, valamint a pokoli és mennyei élet pátoszát. Dantét két hit vezeti ebben, véli Prohászka, hite az *imperiumban* és hite az *ecclesiában*. Jelképesen két kardnak nevezte ezt, és mindkettőt Isten adta, külön-külön két kézbe! Dante korában e két kard tépelődve, küszködve kereste a helyét. Ehhez hasonló, szemléletes megfogalmazások több helyen is jellemzik Prohászka stílusát, így ezek a részletek különösen is közérthetőek, ezenfelül őrzik tudományos jellegüket is.

Prohászka azzal zárta előadását, hogy a *Divina Commedia* „tisztá, melodikus kifejezése a keresztény világnézetnek”, és mellette Itáliának is felmutatta nemzeti feladatát. A végső kicsengés pedig az, ami Dante sírján is olvasható: „His non cedo malis”; „szerencsétlenségünkben nem adjuk meg magunkat”.

Prohászka előadásának záró gondolatához illő csatolni, hogy a tudós teológus és főpap szerint a *Divina Commediában* lélektanilag a legfinomabb rész a *Purgatórium*: „...a tisztuló lelkek, ha bűnhődnek is, de élvezik a lelkiségnek önmagukban való finomodását, s fölülemelkednek hiúságon, irigységen, mulandóságon és eltakarítják az elrontott élet romjait. Ezeket a lelkeket már más szépség izgatja.” (PROHÁSZKA 1921, 243.) „Elég, hogy a szent habokból kiérve / új ember lettem, mintha új gallyat hoz / az új tavasz az újuló növényre, / tiszta s röpülni kész a csillagokhoz”. (*Purg.* XXXIII 142–145.)

Befejező gondolatsorként legyen szabad utalnom arra, hogy Dantét mindig is kedvelték azok a gondolkodók, akik a kultúrát egységben fogták fel. Dante sugalmazója volt a keresztényi kultúrának, illetve még pontosabban a kultúra keresztényi egységének, ahogyan költői sorokra hivatkozva az utolsó erdélyi polihisztor, Brassai Sámuel is írta: „Egy bámitó egésznek része minden, melynek teste a természet, s a lelke Isten.”

A humán műveltség alapjairól a reáliák felé tájékozódásra éppen Prohászka Ottokár a jó példa. Prohászka értően, és nem idegenkedve fogadta a *Divina Commediában* a matematikus Thalészt, a geometriát művelő Euklidészt, a természettudós-orvos Galénuszt és Hippokratészt, úgyszintén a többi, reáliákat művelő tudóst. A természettudományokat is becsülő Prohászka volt a szerzője a *Föld és Ég* című kötetnek, amelyről geológusok nyilatkozták azt, hogy ők is tudtak belőle meríteni földtani – természettudományos ismereteket.

Érdemes megemlíteni a fordítottját is! A természettudományos alapokról a humaniorák felé tájékozódásra jó példa Simonyi Károly gépészmérnök – fizikus, műegyetemi professzor és akadémikus, akinek világhírű könyvében, *A fizika kultúrtörténete* című műben az összes magyar és idegennyelvű kiadás külső borítóját Dantéről készített illusztráció díszíti. (Ahogyan a középkor embere a világegyetemet, Isten alkotását elképzelte!)

Prohászka Ottokár akadémiai székfoglalójának nagy visszhangja volt. Mutatta az Egyház kitüntető figyelmét, csakúgy, mint az is, hogy 1921-ben a „Magyar Katolikus Dante-Bizottságban” Csernoch János hercegprímás és Lorenzo Schioppa pápai nuncius díszelnökök mellett Prohászka Ottokár mint székesfehérvári püspök társelnöki tisztséget viselt.

Bibliográfia

KAPOSI József (1911) *Dante Magyarországon*, Budapest, Révai.

PROHÁSZKA Ottokár (1921), *Dante*. Székfoglaló értekezés, *Különnyomat az Akadémiai értesítő* 381–384. füzetéből, Budapest Magyar Tudományos Akadémia.

PROHÁSZKA Ottokár (1927), *A diadalmas világnézet*. szerk. SCHÜTZ Antal, Budapest, Szent István Társulat. /Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái. V. kötet. Gyűjteményes díszkiadás/

SCHÜTZ Antal (1927), *Bevezetés*, in PROHÁSZKA 1927, 4–5.

SÍK ea. (1942), A Délmagyarország munkatársától, Sík Sándor előadása, *Délmagyarország* 18 (1942. február 20), 8.